Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na obszarze Natura 2000 „Ostoja Wigierska”

Raport z realizacji zadania: „Monitorowanie postępów realizacji projektu”, wykonywanego w ramach projektu

Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na obszarze Natura 2000 „Ostoja Wigierska” (LIFE11 NAT/PL/431)

Autor:
Agnieszka Zackiewicz
ul. Kowalskiego 4a/18, 16-400 Suwałki
e-mail: agnus3@wp.pl

Suwałki, wrzesień 2017

Zadanie realizowane w ramach projektu finansowanego przez Instrument Finansowy Komisji Europejskiej LIFE+ i Narodowy Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

SPIS TREŚCI

1. Informacje wstępne

1.1. Cel i zakres raportu

1.2. Informacje o projekcie

2. Przebieg i postęp realizacji projektu w okresie sprawozdawczym

2.1. Rzeczowy postęp realizacji projektu

2.1.1. Opis zrealizowanych zadań/etapów w okresie sprawozdawczym

2.1.2. Informacja na temat zadań planowanych w okresie sprawozdawczym

2.1.3. Opis zadań/etapów projektu planowanych do zrealizowania w kolejnym okresie sprawozdawczym

2.1.4. Opis przeprowadzonych kontroli realizacji projektu

2.1.5. Wskaźniki

3. Informacja o napotkanych problemach

1. Informacje wstępne

Niniejszy Raport wykonano na zlecenie Wigierskiego Parku Narodowego, zgodnie z umową nr 2/2012/LIFE11 z dnia 12 listopada 2012 roku.

1.1. Cel i zakres Raportu

Monitorowanie realizacji projektu jest wewnętrznym mechanizmem wspomagającym zarządzanie projektem i polega na gromadzeniu informacji na temat wdrażanego projektu w aspekcie finansowym i rzeczowym. Jest to również proces systematycznego analizowania ilościowych i jakościowych informacji, w celu określenia zgodności realizacji projektu z wcześniej określonymi założeniami i celami. Monitorowanie projektu spełnia zatem funkcję wewnętrznej kontroli realizacji poszczególnych zadań zaplanowanych w projekcie.

Monitorowanie realizacji projektu jest procesem ciągłym, odbywającym się przez cały okres trwania projektu. Niniejszy Raport obejmuje działania realizowane w trzecim kwartale 2017 roku, tj. okres od 1 lipca do 30 września 2017 roku.

1.2. Informacje o projekcie

Realizacja projektu ma przyczynić się do zachowania i utrzymania w dobrym stanie populacji cennych gatunków roślin i zwierząt oraz cennych siedlisk przyrodniczych na obszarze Natura 2000 „Ostoja Wigierska". W projekcie zaplanowano następujące zadania (zakresy i okres trwania niektórych działań zostały zmodyfikowane za zgodą Komisji Europejskiej lub wiedzą Monitora zewnętrznego):

Zadanie A.1. Przygotowanie zakupu gruntu - działanie ma na celu przygotowanie pełnej dokumentacji pod kątem zakupu prywatnych nieruchomości przez Wigierski Parku Narodowy. Efektem rzeczowym działania będzie sporządzenie operatów szacunkowych dla 60 działek o łącznej powierzchni 68 ha. Zaplanowano, że działanie to będzie prowadzone w okresie od 1 października 2012 do końca 2013 roku. Po wprowadzonych zmianach zwiększono liczbę działek do 65 i ich powierzchnię do ponad 71 ha oraz wydłużono czas realizacji działania do II kw. 2016 roku.

Zadanie A.2. Przygotowanie dokumentacji technicznej, uzyskanie pozwolenia na budowę zbiorników na gnojowicę i uzgodnienia dot. budowy płyt obornikowych - działanie ma na celu przygotowanie pełnej dokumentacji niezbędnej do rozpoczęcia budowy płyt obornikowych i zbiorników na gnojowicę. Efektem rzeczowym działania będzie uzyskanie czterech pozwoleń na budowę płyt obornikowych i zbiorników na gnojówkę. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w IV kw. 2012 i I kw. 2013 r. Po zmianach czas realizacji działania wydłużył się do II kw. 2013 r.

Zadanie A.3. Przygotowanie dokumentacji technicznej i uzyskanie pozwolenia na budowę przepustów dla płazów - działanie ma na celu przygotowanie pełnej dokumentacji niezbędnej do rozpoczęcia budowy przepustów dla płazów. Efektem rzeczowym działania będzie uzyskanie dwóch pozwoleń na budowę systemów przepustów dla płazów. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w I i II kw. 2013 r. Po zmianach czas realizacji działania wydłużył się do III kw. 2013 r.

Zadanie B.1. Zakup gruntu - działanie możliwe będzie do przeprowadzenia w momencie zakończenia przynajmniej części zadania 1 (Przygotowanie zakupu gruntu). Efektem rzeczowym działania będzie zakupienie co najmniej 68 ha gruntów. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w okresie IV kw. 2012 - II kw. 2014 roku. Po zmianach wielkość zakupionych gruntów zwiększyła się do ponad 71 ha, a czas realizacji działania wydłużył się do II kw. 2016 r.

Zadanie C.1. Odkrzaczanie - działanie ma na celu powstrzymanie procesów naturalnej sukcesji w ekosystemach otwartych położonych w granicach Wigierskiego Parku Narodowego. Głównym efektem działania będzie wycięcie roślinności krzewiastej na powierzchni 20 ha. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane na przełomie 2013 i 2014 roku, na przełomie 2014 i 2015 roku oraz na przełomie 2015 i 2016 roku.

Zadanie C.2. Koszenie - działanie będzie związane z utrzymaniem zbiorowisk nieleśnych na obszarze „Ostoi Wigierskiej". Głównym efektem działania będzie wykoszenie roślinności zielnej na powierzchni 120 ha. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w IV kwartale w latach 2013-2016. Po zmianach czas realizacji zadania wydłużył się do IV kw. 2017 roku.

Zadanie C.3. Usuwanie niecierpka gruczołowatego - działanie będzie polegało na usuwaniu niecierpka gruczołowatego (*Impatiens grandulifera*) - inwazyjnej rośliny obcego pochodzenia. Głównym efektem działania będzie ograniczenie populacji niecierpka gruczołowatego, przynajmniej o 80%, na powierzchni 30 ha, w granicach „Ostoi Wigierskiej". Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane od II kw. 2013 r. do II kw. 2017 roku. Po zmianach rozszerzono obszar objęty zabiegiem do ok. 50 ha.

Zadanie C.4. Budowa przepustów dla płazów - działanie możliwe będzie do przeprowadzenia w momencie zakończenia zadania A.3. (Przygotowanie dokumentacji technicznej i uzyskanie pozwolenia na budowę przepustów dla płazów). Efektem rzeczowym działania będzie wybudowanie w dwóch miejscach na obszarze „Ostoi Wigierskiej" systemów przepustów dla płazów (pierwszy system będzie składał się z 4 tuneli i barier naprowadzających o łącznej długości 500 m, a drugi z 5 tuneli i barier naprowadzających o łącznej długości 500 m). Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w okresie III-IV kw. 2013 roku. Po zmianach dodano po jednym tunelu do każdego systemu przepustów, zwiększono długość barier naprowadzających oraz ułożono nawierzchnię z betonu asfaltowego na odcinku drogi w Wiatrołuży.

Zadanie C.5. Budowa płyt obornikowych i zbiorników na gnojówkę - działanie możliwe będzie do przeprowadzenia w momencie zakończenia zadania A.2. (Przygotowanie dokumentacji technicznej, uzyskanie pozwolenia na budowę zbiorników na gnojowicę i uzgodnienia dot. budowy płyt obornikowych). Efektem rzeczowym działania będzie wybudowanie czterech płyt obornikowych o łącznej powierzchni 136,5 m^2 i czterech zbiorników na gnojówkę o łącznej pojemności 117 m^3, na terenie „Ostoi Wigierskiej". Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w okresie II-IV kw. 2013 roku. Po zmianach skrócono okres realizacji działania - działanie zakończyło się w II kw. 2013 r.

Zadanie C.6. Budowa kładek - działanie ma na celu budowę infrastruktury turystycznej na ścieżce edukacyjnej „Suchary" oraz szlaku turystycznym biegnącym przez dolinę Czarnej Hańczy. Efektem rzeczowym działania będzie: rozebranie kładki nad Sucharem III, wybudowanie 137 m kładki, 146 m barier żerdziowych i wydłużenie o 38 m balustrady przy Sucharze I oraz wydłużeniu o 220 m systemu kładek w dolinie Czarnej Hańczy i wyżwirowanie wylotu szlaku z doliny na odcinku 25 m. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w okresie IV kw. 2012 - II kw. 2013 roku. Po zmianach wydłużono kładkę w dolinie Czarnej Hańczy o 24 m.

Zadanie D.1. Monitoring - działanie ma na celu gromadzenie i przekazywaniu wiedzy o oddziaływaniu projektu na obszar Natura 2000. Efektem rzeczowym działania będzie sporządzenie 5 raportów końcowych, w których zawarte będą wyniki badań początkowych (stan wyjściowy), wyniki badań prowadzonych w trakcie działań ochronnych i po ich zakończeniu oraz analiza tych danych i wnioski. Poszczególne raporty będą obejmowały: 1 - monitoring roślinności, 2 - monitoring bezkręgowców, 3 - monitoring kręgowców, 4 - monitoring jakości stanu środowiska występowania trzepli zielonej i skójki gruboskorupowej, 5 - monitoring efektów związanych z budową i modernizacją szlaków turystycznych. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w okresie od II kw. 2013 do IV kw. 2017 roku. Po zmianach skrócono okres realizacji działania - rozpoczęło się ono w I kw. 2014 roku, a zakończy w IV kw. 2017 r.

Zadanie D.2. Ocena wpływu społeczno-gospodarczego projektu - działanie będzie polegało na analizie funkcjonowania społeczności lokalnej zamieszkującej obszar "Ostoi Wigierskiej", w aspekcie społeczno-gospodarczym, pozostającej w zasięgu wpływów działań przewidzianych w projekcie. Efektem rzeczowym działania będzie sporządzenie opracowania zawierającego ocenę wpływu projektu (poszczególnych jego zadań) na lokalną gospodarkę i społeczeństwo. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w IV kw. 2016 roku.

Zadanie E.1. Wydanie folderu informacyjnego o projekcie - działanie będzie polegało na opracowaniu merytorycznym i graficznym folderu informacyjnego o projekcie. Efektem rzeczowym działania będzie wydanie folderu formatu A5, o objętości 4 stron (łącznie z okładką), w nakładzie 2000 egz. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w IV kw. 2012 roku. Ostatecznie okres realizacji działania został zmieniony - działanie zostało wykonane w I kw. 2013 r.

Zadanie E.2. Wykonanie tabliczek informacyjnych o projekcie - działanie będzie polegało na opracowaniu merytorycznym i graficznym oraz wykonaniu 5 tabliczek informacyjnych o projekcie, które zostaną umieszczone przy wybudowanych płytach obornikowych. Efektem rzeczowym działania będzie wykonanie 5 tabliczek z ocynkowanej blachy, w formacie A3. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w II kw. 2013 roku.

Zadanie E.3. Wykonanie tablic informacyjno-edukacyjnych o wybranych działaniach - działanie będzie polegało na wykonaniu tablic informacyjno-edukacyjnych, które zostaną ustawione przy obiektach wykonanych w ramach projektu. Efektem rzeczowym działania będzie wykonanie drewnianych stelaży 10 tablic (o rozmiarach 1,5 x 1,0 m) oraz opracowanie merytoryczne i graficzne plakatów (tablic) informacyjno-edukacyjnych, dotyczących m.in.

ochrony płazów przy szlakach komunikacyjnych. Zaplanowano, że działanie to zostanie zrealizowane w IV kw. 2013 roku. Zmianie uległ okres realizacji działania - rozpoczęło się ono w II kw. 2014 i zakończyło w III kw. 2014 r.

Zadanie E.4. Strona internetowa o projekcie - działanie będzie polegało na opracowaniu i prowadzeniu (aktualizacji) podstrony internetowej w obrębie witryny Wigierskiego Parku Narodowego, dotyczącej projektu. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane przez cały okres trwania projektu.

Zadanie E.5. Raport laika - działanie będzie polegało na opracowaniu niespecjalistycznego raportu, dotyczącego działań podjętych w trakcie projektu (ich przebiegu i uzyskanych rezultatów). Efektem rzeczowym działania będzie opracowanie dwujęzyczne (polsko-angielskie) raportu o objętości ok. 16 stron maszynopisu, który będzie wydany w Internecie oraz w postaci cyfrowej na płytach CD (w 50 egzemplarzach). Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w III kw. 2017 roku.

Zadanie E.6. Organizacja konferencji - działanie będzie polegało na zorganizowaniu dwudniowej konferencji dla 50 osób. Efektem rzeczowym działania będzie przygotowanie 7-9 referatów na temat projektu oraz 50 kompletów materiałów konferencyjnych. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w II kw. 2014 roku.

Zadanie E.7. Organizacja zajęć edukacyjnych - działanie będzie polegało na przeprowadzeniu jednodniowych zajęć edukacyjnych z dziećmi i młodzieżą, związanych z ochroną przyrody, ze szczególnym uwzględnieniem ochrony siedlisk i gatunków objętych siecią Natura 2000. Efektem rzeczowym działania będzie przeprowadzenie 10 spotkań edukacyjnych (Zimowa Akademia Przyrody - 5 spotkań, Letnia Akademia Przyrody - 5 spotkań) oraz zakupienie pomocy dydaktycznych, niezbędnych do prowadzenia zajęć. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w okresie od IV kw. 2012 r. do III kw. 2016 roku.

Zadanie E.8. Organizacja warsztatów - działanie będzie polegało na zorganizowaniu cyklu warsztatów dla nauczycieli, rolników i przewodników turystycznych. Celem warsztatów będzie doskonalenie umiejętności korzystania z zasobów przyrodniczych obszaru Natura 2000 „Ostoja Wigierska" przez poszczególne grupy zawodowe, zgodnie z zasadami poszanowania przyrody i obowiązującymi przepisami prawnymi. Efektem rzeczowym działania będzie przeprowadzenie 15 jednodniowych warsztatów (7 godzin zegarowych + 0,5 godziny na catering), w których weźmie udział łącznie 450 osób. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w okresie od IV kw. 2012 r. do III kw. 2016 roku.

Zadanie E.9. Wydanie plakatów o inwazyjnych gatunkach roślin obcego pochodzenia - działanie będzie polegało na wydaniu kompletu plakatów ostrzegających o zagrożeniach, jakie niosą gatunki obcego pochodzenia dla rodzimej flory. Efektem rzeczowym działania będzie opracowanie i wydanie 3 kompletów plakatów (po 3 plakaty formatu B1 w komplecie), o nakładzie 4000 kpl. (łącznie 12000 egz.). Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w okresie od IV kw. 2012 do I kw. 2013 roku. Po zmianach skrócono okres realizacji działania - rozpoczęło się ono dopiero w I kw. 2013 r.

Zadanie E.10. Gadżety promujące projekt z logo LIFE+ - działanie będzie polegało na wykonaniu gadżetów promujących projekt. Efektem rzeczowym działania będzie zakupienie

500 szt. koszulek t-shirt z nadrukiem, 1000 szt. toreb płóciennych z nadrukiem i 500 szt. przenośnej pamięci USB typu PenDrive. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w IV kw. 2012 roku. Po zmianach działanie realizowane było od I do IV kw. 2013 r.

Zadanie F.1. Zarządzanie projektem - działanie będzie polegało na wyborze trzech osób pełniących funkcję asystentów (asystent koordynatora projektu, asystent kierownika technicznego projektu, asystent kierownika finansowego projektu) w Zespole Zarządzającym Projektem. Osoby te będą brały udział w zarządzaniu projektem i jego koordynowaniu. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane przez cały okres trwania projektu.

Zadanie F.2. Tworzenie sieci z innymi projektami - działanie będzie polegało na nawiązaniu kontaktów z innymi projektami. W ramach tego działania odbywać się będą wyjazdy do siedziby innych beneficjentów. Nawiązany zostanie kontakt z wykonawcami projektów: „Ochrona zasobów przyrodniczych Puszczy Kampinoskiej - Obszaru NATURA 2000, poprzez renaturyzację wykupionych gruntów" (Polska), „Drava River Basin (DRBP) Project - Environmental infrastructure measures in the River Drava Basin" (Austria), „DRAGONLIFE - Securing *Leucorrhinia pectoralis* and *Pelobates fuscus* in the northern distribution area in Estonia and Denmark" (Estonia), „NATURA 2000-LUXEMBOURG - Contribution from local authorities to the implementation of NATURA 2000" (Luksemburg) oraz "ECOTONE - ECOTONE – Management of riparian habitats towards the conservation of endangered invertebrates" (Portugalia). Pracownicy projektu będą mogli wziąć udział w seminariach, konferencjach oraz sympozjach dotyczących innych wniosków, w tym również w spotkaniu inaugurującym obecną edycję LIFE+. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w okresie od II kw. 2013 do III kw. 2016 roku.

Zadanie F.3. Przygotowanie planu działań po zakończeniu projektu „After-Life" - działanie będzie polegało na przygotowaniu planu działań koniecznych do podtrzymania efektu ekologicznego uzyskanego w trakcie realizacji projektu. Informacje zawarte w tym planie określać będą przewidywane źródła finansowania tych działań oraz odpowiedzialność za ich wykonanie. Efektem rzeczowym będzie opracowanie planu działań ochronnych na kolejne lata po zakończeniu projektu, opublikowanego w wersji papierowej i cyfrowej - zamieszone na podstronie internetowej beneficjenta. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w III kw. 2017 roku.

Zadanie F.4. Zewnętrzny audyt finansowy - działanie ma na celu weryfikację raportów finansowych etapowych i raportu końcowego składanych do Komisji Europejskiej. Efektem rzeczowym będzie opracowanie sprawozdania na temat zgodności raportów z warunkami Postanowień Wspólnych oraz przestrzeganie prawa i zasad księgowości obowiązujących w kraju. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w IV kwartale 2017 roku. Po zmianach ustalono, że audyt będzie dwuetapowy: pierwszy etap zostanie wykonany w 2015 roku, a drugi po zakończeniu projektu (I kw. 2018 r.)

Zadanie F.5. Monitorowanie postępów realizacji projektu - działanie ma na celu sprawdzanie na bieżąco zgodności prowadzonych działań z harmonogramem rzeczowo-finansowym projektu. Niniejszy Raport jest jednym z elementów tego działania. Efektem rzeczowym działania będą okresowe (kwartalne) raporty, oceniające prawidłowość realizacji

poszczególnych elementów projektu. Łącznie sporządzonych zostanie 20 kwartalnych raportów. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane od IV kw. 2012 do III kw. 2017 roku.

Zadanie F.6. Zakup sprzętu niezbędnego do realizacji projektu - działanie będzie polegało na zakupieniu: samochodu osobowego z napędem na 4 koła, dwóch zestawów sprzętu komputerowego z oprogramowaniem i urządzeniami peryferyjnymi (kolorowa drukarka laserowa, skaner), kserokopiarki, dwóch lornetek, obiektywu długoogniskowego do aparatu fotograficznego Canon oraz miernika pH i przewodności elektrolitycznej. Zaplanowano, że działanie to będzie realizowane w IV kw. 2012 i I kw. 2013 roku.

2. Przebieg i postęp realizacji projektu w okresie sprawozdawczym

2.1. Rzeczowy postęp realizacji projektu

2.1.1. Opis zrealizowanych zadań/etapów w okresie sprawozdawczym

W minionym okresie sprawozdawczym prowadzone były prace dotyczące: usuwania niecierpka gruczołowatego (**Zadanie C.3**), monitoringu efektów ekologicznych poszczególnych działań ochronnych (**Zadanie D.1**), ocena wpływu społeczno-gospodarczego projektu (**Zadanie D.2**), prowadzenia strony internetowej projektu (**Zadanie E.4**), przeprowadzenia dodatkowej konferencji (**Zadanie E.6**), organizacji dodatkowych zajęć edukacyjnych (**Zadanie E.7**), organizacji dodatkowych warsztatów (**Zadanie E.8**), zarządzania projektem (**Zadanie F.1**) oraz monitorowania postępów realizacji projektu (**F.5**).

W ramach **Zadania C.3.** ***Usuwanie niecierpka gruczołowatego*** zostały przeprowadzone kolejne prace (piąty sezon) związane z usuwaniem niecierpka gruczołowatego z obszaru "Ostoi Wigierskiej". Prace te wykonywane były na powierzchni 46,51 ha, na działkach zlokalizowanych wzdłuż Czarnej Hańczy i Wiatrołuży, nad brzegami jezior Wigry (w zachodniej jego części) oraz Czarne k. Bryzgla oraz na Półwyspie Klasztornym i na wschód od niego.

W ramach **Zadania D.1.** ***Monitoring*** kontynuowane były prace związane ze śmiertelnością płazów na drogach oraz wykorzystywania przez płazy wybudowanych przepustów (aspekt letni). Szczególnie zwracano uwagę na śmiertelność płazów na odcinkach dróg przylegających do wybudowanych przepustów dla płazów, aby móc ocenić poprawność wyznaczenia fragmentów dróg do zabezpieczenia. Ponadto prowadzone były badania wpływu przeprowadzonych zabiegów ochronnych na występowanie innych gatunków zwierząt (owady, ptaki) oraz roślin objętych projektem.

W ramach **Zadania D.2.** ***Ocena wpływu społeczno-gospodarczego projektu*** kontynuowane były prace dotyczące oceny wpływu projektu na lokalną gospodarkę i społeczeństwo. W toku opracowania, pozytywnie oceniono wpływ projektu na lokalną sferę społeczno-ekonomiczną. Przedstawione w raporcie konkluzje z analizy materiałów źródłowych oraz danych pozyskanych z badań przeprowadzonych przed, w czasie oraz w końcowej fazie realizacji projektu, pozwoliły dodatnio zweryfikować przyjęte hipotezy o:

- pozytywnym wpływie działań informacyjnych i edukacyjnych projektu na zmianę stanu wiedzy przyrodniczej i świadomości ekologicznej mieszkańców,

- zastosowaniu właściwych i skutecznych (w zakresie dostępności, formy oraz treści) działań informacyjno-edukacyjnych,
- pozytywnym wpływie projektu na lokalną gospodarkę,
- pozytywnym wpływie realizacji projektu na funkcje ekosystemu w miejscach oddziaływania wykonanych zadań.

Dodatkowo informacje zebrane w czasie badań pozwoliły na sporządzenie zbioru rekomendacji, które są propozycjami wskazanymi przez przedstawicieli miejscowych grup interesu w odniesieniu do podobnych projektów prowadzonych w przyszłości.

Cały czas funkcjonowała strona internetowa projektu, na której zamieszczane były wszystkie istotne informacje o projekcie (**Zadanie E.4. *Strona internetowa o projekcie***).

W ramach **Zadania E.6. *Organizacja konferencji*** przeprowadzona została konferencja kończąca projekt. Konferencja, zatytułowana "Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na obszarze Natura 2000 Ostoja Wigierska – doświadczenia i perspektywy" odbyła się w dniach 25-27 września 2017 r. w Gawrych Rudzie. Wzięło w niej udział 90 przedstawicieli z kilkudziesięciu instytucji, w tym z 11 parków narodowych i 7 parków krajobrazowych. W pierwszym dniu, w przedpołudniowej sesji referatowej, której przewodziła pani prof. dr hab. Barbara Tokarska-Guzik, wygłoszonych zostało 9 referatów:

- Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na obszarze Natura 2000 „Ostoja Wigierska” - Lech Krzysztofiak, Wigierski Park Narodowy
- Czynna ochrona płazów w Wigierskim Parku Narodowym - Anna Krzysztofiak, Wigierski Park Narodowy
- Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na terenie RPN i otuliny - Bogusław Radliński, Zbigniew Balicki, Roztoczański Park Narodowy
- Ochrona ekosystemów leśnych na przykładzie planu ochrony Wigierskiego Parku Narodowego - Maciej Szneidrowski, TAXUS
- Efekty ekologiczne projektu „Restytucja i zachowanie ekosystemów nieleśnych w Słowińskim Parku Narodowym” POIŚ.05.01.00-00-194/09 – Magdalena Hadwiczak, Grzegorz Kupczak, Słowiński Park Narodowy
- Działania techniczne w ramach projektu „Ochrona wybranych siedlisk i gatunków priorytetowych Ostoi Słowińskiej PLH 220023 i Pobrzeża Słowińskiego PLB 220003” etap I - Paulina Sopek, Słowiński Park Narodowy
- Sztuczne wyspy lęgowe dla rybitw na terenie Natura 2000 „Doliny Dolnej Wisły” – kompensacja przyrodnicza budowy mostu przez Wisłę w okolicach Kwidzyna - Marcin Ryś, GDDKiA oddział w Gdańsku
- Czy rodzime gatunki owadów wymagają ochrony przed inwazyjną biedronką azjatycką (*Harmonia axyridis*)? - Piotr Ceryngier, UKSW w Warszawie
- Poprawa jakości siedlisk cennych gatunków roślin w rezerwacie przyrody „Słone łąki” - Małgorzata Mizgalska, Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska a Gdańsku.

W sesji popołudniowej, której przewodniczył prof. dr hab. Wiesław Fałtynowicz wygłoszonych zostało 5 referatów:

- Rezerwaty przyrody w obszarze Natura 2000 Dolina Środkowej Wisły – ochrona czynna czy bierna? Analiza na przykładzie okolic Warszawy - Łukasz Poławski, Zarząd Zieleni m.st. Warszawy
- Czynniki środowiskowe wpływające na śmiertelność herpetofauny na Carskiej Drodze w Biebrzańskim Parku Narodowym - Eliza Kondzior, Uniwersytet w Białymstoku
- Monitoring i problemy populacji bobra w Kampinoskim Parku Narodowym - Jerzy Romanowski, UKSW w Warszawie
- Projekt LIFE11 NAT/PL/428 „Czynna ochrona nizinnych populacji głuszca (*Tetrao urogallus*) na terenie Borów Dolnośląskich i Puszczy Augustowskiej" - Dorota B. Ławreszuk, Tomasz M. Gałęzia, Tadeusz Wilczyński, Grzegorz Myszczyński, Daniel Skindzier, Nadleśnictwo Głęboki Bród
- Wpływ norki amerykańskiej *Neovison vison* na kształtowanie się populacji lęgowych ptaków wodno-błotnych na obszarze Słowińskiego Parku Narodowego - Grzegorz Jędro, Słowiński Park Narodowy.

Ryc. 1. Sesja referatowa podczas konferencji "Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na obszarze Natura 2000 Ostoja Wigierska – doświadczenia i perspektywy"

W drugim dniu konferencji pierwszej sesji referatowej przewodniczył dr Marian Szewczyk. Wygłoszono 9 referatów:

- Czynna ochrona roślin na terenie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego - Ewa Sychut-Czapla, Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach

- Metody analizy procesu sukcesji drzew i krzewów oraz ekspansji trzciny pospolitej w ekosystemach nieleśnych na przykładzie Basenu Dolnego Biebrzy - Łukasz Sławik, Zakład Geoinformatyki, Kartografii i Teledetekcji UW, Dominik Kopeć, Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin UŁ
- Wykorzystanie wyników badań molekularnych w aktywnej ochronie gatunkowej roślin na przykładzie sasanki otwartej *Pulsatilla patens* - Czesław Hołdyński, Monika Szczecińska, UWM Olsztyn
- Czynna ochrona wybranych gatunków roślin specjalnej troski w Wielkopolskim Parku Narodowym - Krzysztof Kanas, Marek Słowikowski, Wielkopolski Park Narodowy
- Zwalczanie niecierpka gruczołowatego na obszarze Natura 2000 „Ostoja Wigierska" – metody i doświadczenia - Izabela Milewska, Ewa Rozbicka, Zakład Innowacji Przyrodniczych Ecoexpert
- Rośliny, które nas potrzebują – chronione, zagrożone i rzadkie kontra inwazyjne w powiecie sanockim - Marian Szewczyk, Instytut GRiL PWSZ Sanok
- Zmiany w składzie gatunkowym zbiorowisk wywołane zabiegami związanymi ze zwalczaniem barszczu Sosnowskiego w powiecie sanockim - Ewa Bujalska, Bieszczadzki Park Narodowy
- Zastosowanie nawozu sztucznego "PERLKA" (cyjanamid wapnia) do zwalczania barszczu Sosnowskiego (Heracleum Sosnowskyi Manden) - Artur Chorostyński, Uniwersytet Rzeszowski
- Wykorzystanie metod teledetekcyjnych w identyfikacji i monitorowaniu rozprzestrzeniania się wybranych inwazyjnych gatunków roślin - Barbara Tokarska-Guzik, Katedra Botaniki i Ochrony Przyrody UŚ w Katowicach, Sylwia Szporak-Wasilewska, Laboratorium Centrum Wodne WBiIŚ SGGW Warszawa, wraz z zespołem autorów.

W drugiej, popołudniowej sesji przewodniczył dr Lech Krzysztofiak. Wygłoszone zostały 3 referaty:

- Ocena możliwości wykorzystania archiwalnych i aktualnych danych teledetekcyjnych do monitorowania procesu sukcesji - Katarzyna Osińska-Skotak, Dorota Michalska-Hejduk wraz z zespołem autorów, Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin UŁ, Zakład Fotogrametrii, Teledetekcji i SIP Politechniki Warszawskiej
- Identyfikacja nieleśnych siedlisk przyrodniczych Natura 2000 z wykorzystaniem teledetekcji - Dominik Kopeć wraz z zespołem autorów, Katedra Geobotaniki i Ekologii Roślin UŁ
- Czynna ochrona siedlisk na obszarze Natura 2000 „Bagno Bubnów". Waldemar Raduj, Poleski Park Narodowy.

Następnie odbyła się sesja posterowa, w której autorzy w krótkich wystąpieniach przedstawili problemy poruszane w swoich posterach:

- Inwentaryzacja bobra na terenie aglomeracji Warszawskiej. Izabella Kwaśny, Marcin Ptaszyński, Michał Winczek

- Czy krajowe małże Wisły wymagają aktywnej ochrony przed inwazyjnymi gatunkami? Mateusz Romanowski, Michał Winczek
- Rozmieszczenie kaukaskich barszczy w Polsce w 2016 r. na podstawie bazy danych barszcz.edu.pl. Izabela Sachajdakiewicz, Piotr Mędrzycki
- Czynna ochrona płazów na Carskiej Drodze w Biebrzańskim Parku Narodowym. Katarzyna Cieślukowska, Eliza Kondzior, Adam Hermaniuk
- Czynna ochrona nietoperzy w Nadbużańskim Parku Krajobrazowym. Marcin Dolota
- Wyniki realizacji projektu LIFE11 NAT/PL/428 „Czynna ochrona nizinnych populacji głuszca na terenie Borów Dolnośląskich i Puszczy Augustowskiej". Dorota Ławreszuk, Michał Gałęzia
- Ochrona czynna siedlisk bagiennych w basenie środkowym Doliny Biebrzy. Adam Bernatowicz.
- Restytucje gatunków roślin zielnych w Kampinoskim Parku Narodowym – dzwonecznik wonny. Anna Kębłowska, Adam Kapler, Anna Rucińska.
- Restytucje gatunków roślin zielnych w Kampinoskim Parku Narodowym – doświadczenia. Anna Kębłowska.
- Okrzemki i Shorezone Index w ochronie przyrody. Monika Eliasz-Kowalska.

Ryc. 2. Sesja posterowa podczas konferencji "Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na obszarze Natura 2000 Ostoja Wigierska – doświadczenia i perspektywy"

W ostatnim dniu konferencji odbyła się sesja terenowa, podczas której organizatorzy pokazali miejsce realizacji głównych zadań projektu, związanych z czynna ochroną gatunków i siedlisk.

Ryc. 3. Sesja terenowa podczas konferencji "Czynna ochrona zagrożonych gatunków i siedlisk na obszarze Natura 2000 Ostoja Wigierska – doświadczenia i perspektywy"

W ramach **Zadania E.7. *Zajęcia edukacyjne*** odbyły się zajęcia w ramach Letniej Akademii Przyrody. W zajęciach, które odbyły się w dniach 25-28 lipca, uczestniczyło 32 dzieci wraz z opiekunami. Spotkania w czasie akademii odbywały się w godzinach 10.00-14.00 w budynku i w okolicach Ośrodka Edukacji Środowiskowej na Słupiu. W pierwszym dniu prezentowane były zagadnienia związane z budową komórek roślinnych i zwierzęcych. Dzieci zebrały w terenie materiał biologiczny, z którego robiły preparaty mikroskopowe, aby następnie obserwować je pod dużym powiększeniem. Obserwacje te posłużyły do wykonania modeli komórek z modeliny.

Drugiego dnia zajęcia odbywały się pod hasłem "Przyroda w trójwymiarze". Dzieci zdobywały praktyczną wiedzą pozwalającą im rozpoznawać drzew i krzewów, ze szczególnym uwzględnieniem gatunków inwazyjnych obcego pochodzenia. W trakcie zajęć, urozmaicanych licznymi grami i zabawami, dzieci prowadziły obserwacje przyrodnicze i słuchały fragmentów książki "Sekretne życie drzew".

Ostatniego dnia zajęcia rozpoczęły się późną porą, bo o godzinie 20.00. Po wysłuchaniu wykład o osobliwościach świata owadów, ze szczególnym uwzględnieniem motyli nocnych, dzieci brały udział w nocnych łowach - odławiały motyle nocne i uczyły się rozpoznawać niektóre ich gatunki.

Ryc. 4. Zajęcia w trakcie Letniej Akademii Przyrody

W ramach **Zadania E.8.** ***Organizacja warsztatów*** odbyło się drugie spotkanie, z trzech dodatkowych zaplanowanych do przeprowadzenia w 2017 roku. W dniu 21 sierpnia odbyły się warsztaty „Dary Natury", w których wzięło udział 33 uczestników - głównie mieszkańców Wigierskiego Parku Narodowego i jego otuliny. Warsztaty odbyły się na terenie Suwalskiego Parku Krajobrazowego.

W trakcie warsztatów omówiono możliwości uprawy i pozyskiwania roślin leczniczych i przyprawowych w warunkach ogrodu przydomowego. Program warsztatów przewidywał także zapoznanie uczestników z formami ochrony przyrody, jakim jest ochrona gatunkowa (ścisła i częściowa). Podane zostały przykłady roślin podlegających ochronie na terenie Ostoi Wigierskiej. W czasie warsztatów wskazywano na zagrożenia jakim podlegają gatunki roślin, w tym związane z wprowadzaniem do przydomowych ogródków inwazyjnych gatunków roślin obcego pochodzenia. Uczestnicy w czasie warsztatów poznali właściwości lecznicze i zastosowanie w praktyce wybranych gatunków roślin. Prezentowane było także praktyczne wykorzystanie rodzinnych gatunków roślin w kuchni regionalnej. Podczas części terenowej warsztatów uczestnicy uczyli się rozpoznawania gatunków roślin, stosowanych w ziołolecznictwie, przyprawowych oraz gatunków trujących i inwazyjnych obcego pochodzenia.

Ryc. 5. Zajęcia podczas warsztatów w Suwalskim Parku Narodowym

W minionym okresie sprawozdawczym odbyły się kolejne spotkania Zespołu Zarządzającego Projektem (w ramach **Zadania F.1. *Zarządzanie***), podczas których omawiane były bieżące i najpilniejsze sprawy związane z realizacją projektu. Do głównych zagadnień, jakie były poruszane należały sprawy finansowe, a w szczególności sprawy związane z wkładem własnym do budżetu projektu oraz wykorzystaniem zaoszczędzonych w projekcie środków. Ponadto omawiano sprawy związane z organizacją konferencji kończącej realizację projektu, przygotowaniem Raportu laika oraz opracowania "After-Life".

2.1.2. Informacja na temat zadań planowanych w okresie sprawozdawczym

Zadania/działania zaplanowane na dany okres sprawozdawczy (zgodnie z zapisami zawartymi we wniosku aplikacyjnym, umowach o dofinansowanie i umowie uzupełniającej oraz zatwierdzonymi zmianami) zostały przedstawione w tabeli 1. Wszystkie zaplanowane na III kwartał 2017 roku działania zostały zrealizowane.

Tabela 1.

Numer zadania	Nazwa zadania/działania	Okres realizacji		Informacja o wykonaniu	Uwagi
		rozpoczęcie	zakończenie		
C.3.	Usuwanie niecierpka gruczołowatego	29.04.2013	30.06.2017 (30.09.2017)	Zakończone zostały działania realizowane na pow. 16,51 ha - finansowane ze środków funduszu leśnego (w ramach projektu LIFE)	Zadanie zakończone, jednak w następnych latach będzie realizowane na wybranych powierzchniach w ramach działań finansowanych ze środków funduszu leśnego
D.1.	Monitoring	1.01.2014	11.12.2017	Działanie jest kontynuowane - prowadzone były badania skuteczności prowadzonych działań ochronnych	Zadanie realizowane jest przez Beneficjenta - brak zagrożeń

D.2.	Oceny wpływu społeczno-gospodarczego projektu	8.04.2016	31.08.2017	Prowadzone były działania końcowe, związane z przygotowaniem raportu z badań	Zadanie zakończone
E.4.	Strona internetowa o projekcie	1.10.2012	29.12.2017	Strona internetowa prowadzona była na bieżąco	Zadanie realizowane jest zgodnie z planem - brak zagrożeń
E.6.	Organizacja konferencji	1.04.2014	30.09.2017	Przeprowadzono 3-dniową konferencję dla 90 osób	Zadanie zakończone
E.7.	Organizacja zajęć edukacyjnych	1.10.2012	29.09.2017	W okresie sprawozdawczym przeprowadzono jedne zajęcia (ostatnie z zaplanowanych w projekcie)	Zadanie zakończone
E.8.	Organizacja warsztatów	1.10.2012	31.10.2017	Działanie jest kontynuowane - w okresie sprawozdawczym przeprowadzono jedne warsztaty	Zadanie realizowane jest zgodnie z rozszerzonym planem (pozostało zorganizowanie jednych warsztatów) - brak zagrożeń
F.1.	Zarządzanie projektem	1.10.2012	11.12.2017	Proces zarządzania projektem przebiega sprawnie i zgodnie z planem	Zadanie realizowane jest zgodnie z planem - brak zagrożeń
F.5.	Monitorowanie postępów realizacji projektu	1.10.2012	29.09.2017	W okresie sprawozdawczym wykonano 1 raport	Zadanie zakończone (sporządzono 20 raportów). Raport z IV kwartału zostanie sporządzony dodatkowo przez Beneficjenta

2.1.3. Opis zadań/etapów projektu planowanych do zrealizowania w kolejnym okresie sprawozdawczym

W projekcie przewidziano 20 raportów opisujących działania od początku projektu do końca III kwartału 2017 roku. Beneficjent zobowiązał się do opracowania dodatkowego raportu, obejmującego okres ostatniego kwartału 2017 roku. W następnym raporcie zaplanowano podjęcie następujących zadań / działań:

Zadanie C.1. Odkrzaczanie - kontynuacja prac związanych z utrzymaniem zbiorowisk nieleśnych.

Zadanie C.2. Koszenie - kontynuacja prac związanych z utrzymaniem zbiorowisk nieleśnych.

Zadanie D.1. Monitoring - kontynuacja prac (głównie opracowywanie zebranych materiałów i przygotowanie 5 raportów).

Zadanie E.4. Strona internetowa o projekcie - aktualizacja strony internetowej o projekcie.

Zadanie E.5. Raport laika - opracowanie i wydanie raportu o projekcie w języku niespecjalistycznym.

Zadanie E.8. Organizacja warsztatów - przeprowadzenie kolejnych warsztatów (dla nauczycieli).

Zadanie F.1. Zarządzanie projektem - kontynuowanie zarządzania i koordynowania projektu.

Zadanie F.5. Monitorowanie postępów realizacji projektu - sporządzenie przez Beneficjenta dodatkowego - dwudziestego pierwszego raportu z postępów realizacji projektu.

2.1.4. Opis przeprowadzonych kontroli realizacji projektu

W minionym okresie rozliczeniowym Zespół Zarządzający Projektem prowadził bieżącą kontrolę zaplanowanych na ten okres działań. Kontrolujący nie stwierdzili uchybień w realizacji zadań.

2.1.5. Wskaźniki

W minionym okresie rozliczeniowym zostały osiągnięte następujące wskaźniki produktu:

Nr zadania	Nazwa wskaźnika	Jednostka miary wskaźnika	Wartość uzyskana	% realizacji planu	Wartość uzyskana skumulowana	Wartość docelowa	% realizacji zadania
A.1.	operat szacunkowy	szt.	1	100	41	40	102,5
A.2.	pozwolenie na budowę	kpl	0	0	4	4	100
A.3.	pozwolenie na budowę	kpl	0	0	2	2	100
B.1.	powierzchnia gruntu	ha	1,9316	100	71,2617	68	104,8
C.1.	powierzchnia gruntu	ha	0	0	15,58	20	77,9
C.2.	powierzchnia gruntu	ha	0	0	72,95	120	60,8
C.3.	powierzchnia gruntu	ha	0	0	49,97	49,97 (5 sezonów)	166,6
C.4.	system przepustów	kpl	0	0	2	2	100
C.5.	płyty obornikowe i zbiorniki	kpl	0	0	4	4	100
C.6.	kładka	kpl	1	100	3	2	150
D.1.	raport	szt.	0	0	0	5	0
D.2.	opracowanie	szt.	1	100	1	1	100
E.1.	folder	szt.	0	0	1	1	100
E.2.	tabliczka	szt.	0	0	5	5	100
E.3.	tablica	szt.	0	0	10	10	100
E.4.	strona www	edycja	1	100	20	21	95,2
E.5.	raport	szt.	0	0	0	1	0
E.6.	konferencja	szt.	1	100	2	1	200

E.7.	zajęcia edukacyjne	szt.	1	100	10	12	120
E.8.	warsztaty	szt.	1	100	17	15	113,3
E.9.	plakat	kpl	0	0	4000	4000	100
E.10.	gadżety	kpl.	0	0	1	1	100
F.2.	wyjazd	szt.	0	0	5	5	100
F.3.	opracowanie	szt.	0	0	0	1	0
F.4.	audyt	szt.	0	0	I etap	1 (2 etapy)	50
F.5.	raport	szt.	1	100	20	20	100
F.6.	samochód	szt.	0	0	1	1	100
F.6.	zestaw komputerowy	kpl.	0	0	2	2	100
F.6.	kserokopiarka	szt.	0	0	1	1	100
F.6.	lornetka	szt.	0	0	2	2	100
F.6.	obiektyw	szt.	0	0	1	1	100
F.6.	miernika pH i SEC	szt.	0	0	1	1	100

3. Informacja o napotkanych problemach

W minionym okresie rozliczeniowym nie pojawiły się nowe istotne problemy, które mogłyby negatywnie rzutować na uzyskanie założonych w projekcie rezultatów. Na obecnym etapie realizacji projektu wszystkie działania inwestycyjne zostały już zakończone, a działania nieinwestycyjne są już zakończone lub są na ukończeniu. Pozostały do zakończenia następujące działania: odkrzaczanie (**Zadanie C.1**), koszenie (**Zadanie C.2**), opracowanie 5 raportów z monitorowania efektów ekologicznych działań ochronnych (**Zadanie D.1**), prowadzenie i aktualizacja strony internetowej projektu (**Zadanie D.4**), opracowanie i wydanie Raportu Laika (**Zadanie E.5**), zorganizowanie ostatnich warsztatów (**Zadanie E.8**), przygotowanie raportu końcowego i rozliczenia projektu, w ramach zarządzania projektem (**Zadanie F.1**), przygotowanie planu działań po zakończeniu projektu "After-Life" (**Zadanie F.3**) oraz przeprowadzenie drugiego etapu audytu zewnętrznego (**Zadanie F.4**). Działania te nie powinny sprawić Beneficjentowi trudności i nie są zagrożone, chociaż nadal nie ma przedstawionych wyników monitorowania efektów ekologicznych działań ochronnych. Z informacji uzyskanych od Zespołu Zarządzającego Projektem wynika, że wszystkie środki finansowe zaplanowane w budżecie projektu będą w pełni wykorzystane. Zatem nie powinno być problemów z ostatecznym rozliczeniem projektu.